

CZĘŚĆ II: PRAKTYKA, BADANIA, WDROŻENIA I ZDROWIE SPOŁECZNE

WYMIARY SĄSIEDZTWA. ROSJANIE W OPINII BIAŁOSTOCKICH STUDENTÓW

DIMENSIONS OF NEIGHBOURHOOD. RUSSIANS IN THE OPINIONS OF THE BIAŁYSTOK STUDENTS

Wojciech Wądołowski^{1(A,B,C,D,E,F,G)}¹Uniwersytet w Białymstoku, Instytut SocjologiiWądołowski W. (2016), *Wymiary sąsiedztwa. Rosjanie w opinii białostockich studentów*. Rozprawy Społeczne, 4 (10), s. 31-38.

Wkład autorów:

- A. Zaplanowanie badań
- B. Zebranie danych
- C. Dane – analiza i statystyki
- D. Interpretacja danych
- E. Przygotowanie artykułu
- F. Wyszukiwanie i analiza literatury
- G. Zebranie funduszy

Streszczenie

Celem pracy jest ukazanie opinii studentów białostockich uczelni o Rosjanach. Tłem opracowania (niewywoływanym w badaniu ankietowym) są napięte polityczne stosunki z Rosją wynikające z historycznych uwarunkowań i bieżących wydarzeń politycznych związanych z sytuacją gospodarczą i wydarzeniami na Ukrainie. Kolejną przesłanką są bardzo negatywne oceny Polaków dotyczące współczesnego obrazu Rosji i złożonego wizerunku samych Rosjan jakie rysują się z ogólnopolskich badań przeprowadzonych w 2015 roku. Badania własne przeprowadzone zostały w Białymstoku na reprezentatywnej grupie wśród studentów uczelni publicznych. Białystok jest tu traktowany jako przestrzeń specyficzna - przestrzeń pogranicza, koegzystencji wielu kultur. Istotnym elementem jest doświadczenie respondentów wynikające z obecności na Podlasiu i Białymstoku obywateli zza wschodniej granicy, współistnienie wielu mniejszości narodowych. Badanie objęło kilka rodzajów sąsiedztwa jakie powiły się w odpowiedziach respondentów. Opisano opinie ankietowanych na temat następujących wymiarów sąsiedztwa: fizycznego (współzamieszkiwanie danego obszaru), społeczno-kulturowego, religijnego oraz gospodarczego.

Słowa kluczowe: Rosjanie, Białystok, mniejszości narodowe, socjologia**Summary**

The objective of the work is to present the opinions of the students of Białystok universities about Russians. The background to the considerations (unexposed in any survey research) are the close political relations with Russia stemming from historical conditionings and the current political events related to economic situation and events in Ukraine. Another premise are very negative opinions held by Poles concerning the modern image of Russia and a complex image of Russians themselves which stem from the all-Poland research conducted in 2015. The author's own research was conducted in Białystok on a representative group of students from public universities. Białystok is treated here as a specific area – the border area with many co-existing cultures. A significant element is the respondents' experience resulting from the presence of citizens from behind the Eastern border in Podlasie and Białystok, as well as the coexistence of many minorities. The research covers several types of neighbourhood which appeared in the respondents' answers. The opinions of the surveyed participants were described in the following dimensions of neighbourhood: physical (co-habitat on a given area), social-cultural, religious and economic.

Keywords: Russians, Białystok, minorities, sociology

Tabele: 8

Ryciny: 1

Literatura: 10

Otrzymano: 29.02.2016

Zaakceptowano: 19.04.2016

Byliśmy i jesteśmy sąsiadami. Sąsiadami przez granicę oraz we własnych miastach i wsiach. Historia Polski i Rosji, Polaków i Rosjan łączy się od wieków bardzo ściśle. Wzajemne relacje pełne są bolesnych wspomnień, doświadczeń, stereotypów, są szczególnie obciążone ideologią (Prokop 2007). Stosunek do Rosjan rozpościera się szeroko pomiędzy rusofobią a rusofilią. Historia wzajemnych relacji nam nie ułatwia, lata zaborów, okupacja sowiecka, łagry, cza-

sy socjalizmu pozostawiły trwałe ślady na percepcji naszego wschodniego sąsiada. Dziś Rosja nadal jest jednym z kilku najbardziej uważnie obserwowanych państw na świecie. Dzieje się to nie tyle z uwagi na potencjał gospodarczy o ile na konkretne decyzje militarne, polityczne i gospodarcze, które nie tylko w Europie Zachodniej budzą uzasadnione obawy.

Celem pracy jest ukazanie opinii studentów białostockich uczelni na temat Rosjan. Główne obszary

Adres korespondencyjny: Wojciech Wądołowski, Uniwersytet w Białymstoku, Instytut Socjologii, plac Uniwersytecki 1, 15-403 Białystok, e-mail: wojtek-wadolowski@interia.pl, tel.: 85 745 71 04

Copyright by: Państwowa Szkoła Wyższa im. Papieża Jana Pawła II w Białej Podlaskiej, Wojciech Wądołowski

Czasopismo Open Access, wszystkie artykuły udostępniane są na mocy licencji Creative Commons Uznanie autorstwa-użycia niekomercyjne-na tych samych warunkach 4.0 Międzynarodowe (CC BY-NC-SA 4.0, <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/>).

badawcze odnoszą się do kwestii sąsiedztwa, współzamieszkiwania, współegzystencji religijnej, kulturalnej, ekonomicznej w bezpośrednim otoczeniu respondentów. Przybliżając ten problem chciałbym oprzeć się na dwojakich źródłach. Po pierwsze badaniach ogólnopolskich dotyczących Rosjan i Rosji oraz badaniach własnych. Oba przywoływane źródła będą odnosić się do opinii zebranych w 2015 roku.

Badania własne przeprowadzone zostały przez zespół badawczy z Instytutu Socjologii UwB: M. Biernacka, W. Wądołowski, Ł. Wołyniec pomiędzy 20 kwietnia a 5 czerwca 2015 roku na próbie 1000 osób spośród studentów szkół stacjonarnych trzech największych publicznych uczelni białostockich¹. Wśród badanych spośród 1000 studentów białostockich uczelni znalazło się 27% mężczyzn oraz 63% kobiet. Mieszkańcy wsi stanowią 37% badanych, 9% to mieszkańcy miasta do 10 tys., 18% to mieszkańcy 10-50 tys. miast, 7% miast 50-100 tys., 26% mieszka w miastach 100-500 tys. 2% zadeklarowało się jako mieszkańcy ponad 500 tys. miasta. W przypadku wyznania zdecydowana większość określiła się jako katolicy 76,7% (z czego 56,9 % to praktykujący a 19,7 % niepraktykujący) Osoby wyznania prawosławnego 13,3% (praktykujące 8,7%, niepraktykujące 3,6%), ateści stanowią 8,75%. Inne wyznania zadeklarowało 2,3 % badanych. Rozkład płci, miejsca zamieszkania, wyznania odzwierciedla charakterystykę badanej grupy.

Do badania wybrano respondentów studiujących w Białymstoku. Dobór ten miał za zadanie ukazać opinie młodych ludzi reprezentujących różnorodne zainteresowania (studenci różnych uczelni, kierunków) i pochodzących z najróżniejszych zakątków Podlasia. Trzeba również dodać, iż żyją oni w specyficznym obszarze zróżnicowanego społeczno-kulturowo pogranicza (Sadowski 1995). Badani mają kontakt z przedstawicielami państw byłego bloku wschodniego, w tym interesujących nas Rosjan. Na co dzień obcują z przedstawicielami mniejszości narodowych utożsamianych z szeroko pojętą kulturą rosyjskojęzyczną. Jest to m.in. konsekwencja położenia terenu badań, czyli przygraniczne usytuowanie miasta i całego regionu. Podlasie to region sąsiedztwa narodowego, gdzie bezpośrednio graniczą ze sobą Polska, Litwa i Białoruś i w niewielkiej odległości od województwa sąsiadami są Rosja i Ukraina. Z drugiej jednak strony to również obszar zamieszkały od stuleci przez wiele mniejszości. Żyją tu Białorusini, Rosjanie, Litwini, Ukraińcy, Tatarzy, Romowie. Jest to miejsce styku kultur o bogatej tradycji współistnienia wielu nacji, religii, języków, tradycji które było przestrzenią licznych badań socjologicznych (np. Nikitorowicz 2014, Sztóp

-Rutkowska 2008). W wielu zakątkach regionu, jak i w samym Białymstoku, oprócz realnej obecności osób łączących swoją tożsamość z innymi narodowościami odbywa się szereg festiwali, koncertów a także realizowane są tu projekty z wyżej wymienionymi mniejszościami. Stały się one trwałym elementem krajobrazu kulturowego Białegostoku, będąc nie tyle ozdobnikiem, co świadectwem historii i realnym działaniem wpisującym się w politykę miasta i regionu. Bardzo istotna w tak opisywanej przestrzeni Białegostoku jest turystyka zakupowa. Obywatele Białorusi, Rosji i Litwy są jednymi z najważniejszych klientów pozostawiających w sklepach regionu i miasta istotne sumy. Wiele lokalnych gałęzi handlu jest wprost nastawionych na klientów ze wschodu i bez ich zakupów z pewnością by zbankrutowała. Język rosyjski, nauczany w większości szkół Podlasia, równie często jak w szkołach słyszany jest w galeriach handlowych, restauracjach. Mieszkańcy okolicznych wsi, miasteczek posługują się mową o brzmieniu zbliżonym do rosyjskiego. Obraz Rosjan tworzony jest nie tylko poprzez wiedzę wyniesioną ze szkoły, kształtowany przez media, to również własne realne doświadczenie.

Zanim przejdziemy do badań własnych, spróbujmy nakreślić tło percepcji Rosji i Rosjan na podstawie badań ogólnopolskich. Przyjrzyjmy się kilku badaniom CBOS z 2015 roku dotyczącym stosunku Polaków do innych narodów jako punktu wyjścia do dalszych, bardziej szczegółowych rozważań dotyczących opinii białostockich studentów na temat Rosjan.

W badaniach CBOS z 2015 roku *Stosunek Polaków do innych narodów* można zauważyć, iż spośród wszystkich wymienionych narodów² największą sympatią cieszą się nasi południowi sąsiedzi Czesi (50%) i Słowacy (48%) oraz Niemcy (43%). Niechęć deklarowana jest w najwyższym stopniu w stosunku do Romów (58%). Rosjanie, co dla nas szczególnie istotne, są drugim najbardziej darzonym niechęcią narodem (50%).

Trzeba podkreślić, iż Rosjan darzy dziś niechęcią aż połowa badanych Polaków. Kolejno po nich są Żydzi i Ukraińcy. Niechętna im jest jedna trzecia badanych, co ukazuje, iż Rosjanie są jedną z najbardziej nielubianych nacji. W pełnej liście badanych przez CBOS zawierającej 32 narody, Rosjanie, podobnie jak w powyższym zestawieniu są drugim, po Romach najbardziej nielubianym narodem. Przywoływane badanie CBOS przynosi również szersze opracowanie zmian niechęci Polaków do poszczególnych narodów realizowane od 1993 roku.

Zestawienie to wskazuje z perspektywy ostatnich dziesięciu lat na duży wzrost niechęci w stosunku do Rosji. W 2005 roku na skutek wydarzeń na Ukrainie, poparcia przez Polskę pomarańczowej rewolucji, jak i polityki Rządu RP w stosunku do innych krajów byłego WNP znacznie ochłodziły się stosunki pomiędzy Rosją a Polską. Pojawiły się problemy z negocjacjami dotyczącymi dostaw gazu oraz embargiem na mięso. Niechęć do Rosjan zadeklarowało 62% an-

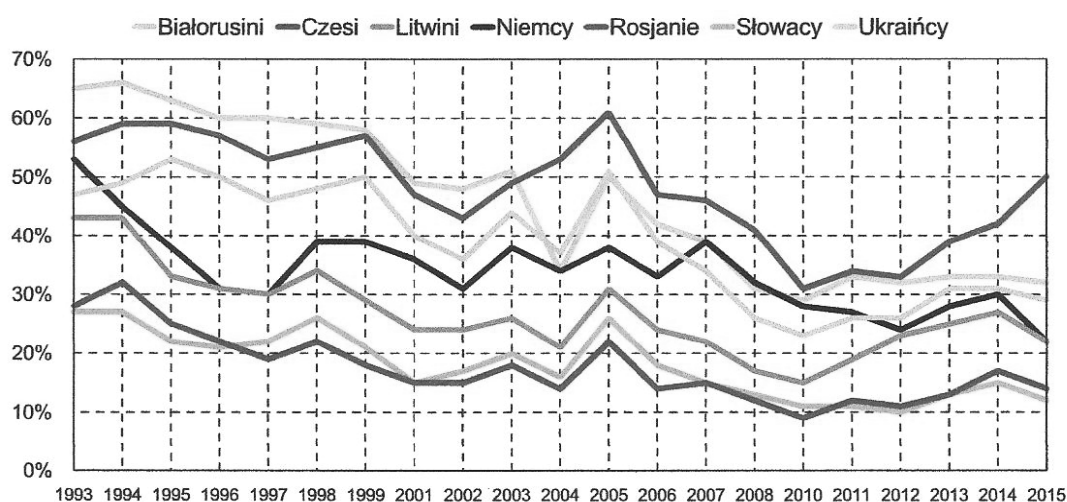
¹ Badania przeprowadzono na uczelniach Uniwersytetu w Białymstoku, Politechnice Białostockiej oraz Uniwersytecie Medycznym w których uczy się na studiach dziennych 20999 osób. Ze względu na wielkość badań i porozumienia z władzami uczelni zdecydowano na użycie ankiety audytoryjnej. Objęto nią studentów studiów stacjonarnych na poziomie licencjackim i magisterskim na wszystkich wydziałach ww uczelni. Dobór grup audytoryjnych był uzależniony od dostępności i zgody prowadzących zajęcia. Dobór miał charakter kwotowy, gdzie brano pod uwagę: płeć, uczelnię i wydział na której studiuje badany. Próba ma charakter reprezentatywny dla badanej grupy studentów uczelni białostockich.

² Ze znacznie liczniejszego zestawienia wybrałem tylko te narody, które są naszymi sąsiadami oraz są reprezentowane w Polsce przez mniejszości.

Tabela 1. Stosunek Polaków do innych narodów

Narody (uszeregowane według malejącego zasięgu sympatii)	Jak by Pan(i) określił(a) swój stosunek do innych narodów?			
	Sympatia	Obojętność	Niechęć	Trudno powiedzieć
	w procentach			
Czesi	50	30	14	6
Słowacy	48	32	12	8
Niemcy	43	30	22	5
Ukraińcy	36	26	32	6
Litwini	34	33	22	11
Białorusini	28	32	29	11
Żydzi	28	30	32	10
Rosjanie	22	23	50	5
Romowie (Cyganie)	18	18	58	6

Źródło: CBOS.

Rycina 1. Zmiany niechęci do poszczególnych narodów w latach 1993-2015

Źródło: CBOS.

kietowanych. Od tej pory mieliśmy do czynienia ze stopniowym spadkiem niechęci do 35% w roku 2010. Katastrofa smoleńska staje się punktem zwrotnym. Od tej pory mamy do czynienia już tylko ze wzrostem nieufności do 50% w roku 2015. Negatywne nastawienie widać również w badaniach Fundacji Bertelsmanna i Instytutu Spraw Publicznych przeprowadzonych w tym samym roku respondenci uznali, iż relacje naszego kraju z Rosją są złe lub bardzo złe. Takiego zdania było 78% badanych, ponadto uznali, iż Rosja stanowi dla naszego kraju realne zagrożenie militarne (w sumie 76% badanych).

Kolejnym czynnikiem potęgującym niechęć do Rosjan i Rosji w naszym regionie Europy jest rola piątej kolumny jaką mniejszość rosyjska może odegrać w hipotetycznym konflikcie. W wielu krajach byłego bloku sowieckiego jak np. na Ukrainie, Łotwie, Litwie czy Estonii (Włodarska 2014) rosyjska mniejszość narodowa bywa traktowana jako czynnik dezintegracji społecznej. Na Ukrainie widoczny jest *cassus* tzw. Republiki Donieckiej czy Zakarpacia

(Rusiński Ruch Narodowy). W krajach byłego bloku sowieckiego można zaobserwować politykę Kremla mającą na celu „na miękko” wpływać na sytuację polityczną, poprzez wspieranie rosyjskich stowarzyszeń. W Estonii, narodowa polityka językowa, dąży do zmniejszenia roli języka rosyjskiego w edukacji i życiu publicznym. Kraje wschodnie z niepokojem patrzą na tzw. paszportyzację czyli nadawanie rosyjskiego obywatelstwa mieszkańcom Ukrainy, Abchazji, Gruzji i wykorzystywanie tego faktu w działaniach politycznych, propagandowych czy wręcz militarnych. Negatywny obraz Rosji pogłębiają odbywające się tuż przy granicy manewry wojskowe, naruszanie przestrzeni powietrznej lotami rosyjskich samolotów bojowych czy porwanie i uprowadzenie na wschodzie Estonii Estona Kohvera. W wielu krajach byłego Związku Radzieckiego wojna hybrydowa z zastosowaniem środków pozamilitarnych, gospodarczych, informacyjnych, politycznych a nawet działań humanitarnych przy domniemanym udziale mniejszości rosyjskiej staje

się realnie rozpatrywanym lub wcielonym w życie scenariuszem dziania.

Badania własne

W badaniach własnych wyodrębniono kilka wymiarów sąsiedztwa: 1. fizyczne – wspólne współzamieszkiwanie danego obszaru; 2. kulturowe – społeczno-kulturalna obecność Rosjan; 3. religijne; 4. ekonomiczne – obecność Rosjan w działalności gospodarczej w bezpośrednim otoczeniu badanych.

Analizując stosunek Polaków do Rosjan warto by zacząć od kwestii podstawowej jaką jest fizyczna obecność Rosjan. Pytanie o nasz realny stosunek do innych nacji to przede wszystkim pytanie o akceptację ich fizycznej obecności obok nas, w miastach, na ulicach. To pytanie nie tyle o obecność przypadkową, chwilową – jak sytuacja „turystyki zakupowej”, czy brygada przejazdem. To raczej pytanie o stosunkowo trwałą obecność – zamieszkanie, wspólne dzielenie przestrzeni publicznej połączone z wzajemnymi interakcjami. Pytania mają charakter zawężający, od przestrzeni najszerzej wyznaczonej przez granice państwa po bezpośrednie sąsiedztwo.

Wszystkie odpowiedzi wskazują na szeroką akceptację obecności Rosjan w naszej przestrzeni

i w miarę stałą grupę 17-18% osób które nie mają wyrobionej opinii. Kwestię zamieszkiwania Rosjan w Polsce akceptuje 67,3 % respondentów (w pełni akceptuje 30,9 % - nie pełną akceptację wyraża 36,4%), czyli zdecydowana większość pytanym. 15,7 % nie akceptuje takiej sytuacji. Przy kwestii zamieszkiwania Rosjan w tym samym mieście co respondenci, można zaobserwować mały spadek poziomu akceptacji do poziomu 65%. Przy pytaniu o zamieszkanie Rosjan „w Twojej okolicy” mamy kolejny spadek poziomu akceptacji do 62% odpowiedzi. Do 20,1% procent zwiększają się odpowiedzi ukazujące brak akceptacji dla Rosjan mieszkających w okolicy respondenta. Największy spadek akceptacji dotyczy bezpośredniego sąsiedztwa „przez ścianę”. Ponad połowa, 55,5% respondentów akceptuje w swoim najbliższym sąsiedztwie Rosjan. Można stwierdzić, iż generalnie akceptujemy Rosjan jako swoich sąsiadów, mieszkańców miasta, kraju. Z tą jednak różnicą, że gdy sąsiedztwo bliższe, tym mniejsza się stopień akceptacji.

Przyjrzyjmy się kwestii obywatelstwa - więzi prawnej łączącej jednostkę z polskim państwem, dającej jej określone prawa, te same które dotyczą wszystkich Polaków.

Tabela 2. Sąsiedztwo

Pyt. W Twoim kraju mieszkają Rosjanie						
1. Całkowity brak akceptacji	2	3	4. Trudno powiedzieć	5	6	7. Pełna akceptacja
4,90%	4,30%	6,50%	17,00%	22,40%	14,00%	30,90%
15,70%			17,00%	67,3%		

Pyt. W Twoim mieście mieszkają Rosjanie						
1. Całkowity brak akceptacji	2	3	4. Trudno powiedzieć	5	6	7. Pełna akceptacja
5,70%	4,00%	7,10%	18,20%	20,70%	14,60%	29,70%
16,80%			18,20%	65,00%		

Pyt. W Twojej okolicy mieszkają Rosjanie						
1. Całkowity brak akceptacji	2	3	4. Trudno powiedzieć	5	6	7. Pełna akceptacja
6,70%	5,40%	8,00%	17,60%	20,80%	12,80%	28,70%
20,10%			17,60%	62,30%		

Pyt. Za ścianą mieszkają Rosjanie						
1. Całkowity brak akceptacji	2	3	4. Trudno powiedzieć	5	6	7. Pełna akceptacja
9,30%	7,30%	9,80%	18,10%	18,60%	11,60%	25,30%
26,40%			18,10%	55,50%		

Tabela 3. Obywatelstwo

Rosjanin ma obywatelstwo polskie				
Całkowity brak akceptacji	Raczej nie akceptuję	Trudno powiedzieć	Raczej akceptuję	Pełna akceptacja
6,30%	9,00%	18,80%	39,60%	26,30%
15,30%		18,80%	65,90%	

W tym przypadku zdecydowana większość respondentów (prawie 66%) akceptuje obywatelstwo polskie nadane Rosjaninowi. Z tej grupy odpowiedzi prawie 40% wskazało, iż raczej akceptuje taką sytuację. Nie zgadza się na nadawanie polskiego obywatelstwa dla Rosjan 15,3 % ankietowanych.

Ankietowani akceptują Rosjan posiadających polskie obywatelstwo – czyli formalno-prawną przynależność. Prawie 66% badanych akceptuje taką sytuację, w pełni – 26,3 %. Tutaj mamy do czynienia ze znacznie głębszym współistnieniem w społeczeństwie, nie tylko na podstawie obecności, współzamieszkiwania ale i korzystania z całego zakresu praw, świadczeń, pomocy świadczonej przez państwo wszystkim obywatelom. Jest to przyzwolenie na funkcjonowanie ludności rosyjskiego pochodzenia na prawach rdzennej ludności Polski. Trzeba tu dodać, iż poziom akceptacji dla obywatelstwa polskiego posiadanego przez Rosjan jest zbliżony do poziomu akceptacji dla Rosjan mieszkających w naszym kraju czy w mieście respondenta.

Kolejne pytania mają ukazać stosunek badanych studentów do Rosjan w kontekście funkcjonowania ich na płaszczyźnie ponadindywidualnej. Inaczej możemy postrzegać ich jako grupę a inaczej jako pojedyncze osoby. Łatwiej widzieć jest zagrożenie w grupie osób wywodzących się z innego kraju, kręgu kulturowego niż w pojedynczych jednostkach. W tym przypadku nie pytamy o żadną formę organizacji formalno-prawnej, jak organizacje mniejszościowe czy stowarzyszenia kulturalne. Dwa poniższe pytania dotyczą funkcjonowania w przestrzeni zamieszkania respondentów miejsc związa-

nych z Rosjanami: sal spotkań oraz miejsc kultu.

W pierwszym pytaniu 44,85% respondentów odpowiedziało, iż akceptuje w przestrzeni swojego osiedla miejsce spotkań Rosjan. Pytanie to dotyczyło sali, która nie posiada zewnętrznego szyldu, informacji wskazujących na jej charakter. Zakłada również to, że respondent wie o jej istnieniu. W kolejnym pytaniu respondenci określili poziom akceptacji dla obecności w ich bezpośredniej przestrzeni miejsc kultu prawosławnego kojarzonych m. inn z Rosjanami. Jako element dodatkowy dodano kwestie widoczności i „słyszalności” poprzez dźwięk dzwonów. Kwestia widoczności przestrzeni sakralnej kojarzonej z Rosjanami przedstawia się w odbiorze respondentów trochę korzystniej. W tym przypadku 56,8 % respondentów wyraziło akceptację dla takiego stanu rzeczy (28,6% wyraziło pełną akceptację). Ta różnica pokazuje, iż aspekt religijny w funkcjonowaniu Rosjan jest bardziej akceptowany. Jest to powiązane z faktem funkcjonowania na Podlasiu bardzo licznej mniejszości prawosławnej i wrośnięciu cerkwi w krajobraz kulturowy regionu. Nie bez znaczenia jest również fakt iż, cerkiew traktowana jest na Podlasiu nie jako miejsce modlitw Rosjan ale prawosławnych Polaków i Białorusinów czy Ukraińców. W celu dopełnienia i ukazania tej różnicy zapytano respondentów o akceptację dla modlitwy publicznej Rosjan w mieście i osiedlu w którym mieszka.

Kolejne dwa pytania skupiają się na obecności religijnej, poza murami cerkwi i miejsc spotkań, mogących mieć w odbiorze ankietowanych charakter działań.

Tabela 4. Obecność miejsc spotkań i miejsc kultu

Pyt. Na Twoim osiedlu jest niewidoczna na zewnątrz sala spotkań Rosjan						
1. Całkowity brak akceptacji	2	3	4. Trudno powiedzieć	5	6	7. Pełna akceptacja
16,30%	8,50%	9,60%	20,80%	14,10%	10,50%	20,20%
34,40%			20,80%	44,80%		

Pyt. Na Twoim osiedlu wyraźnie widoczna jest cerkiew i słycać jej dzwony						
1. Całkowity brak akceptacji	2	3	4. Trudno powiedzieć	5	6	7. Pełna akceptacja
10,50%	6,70%	7,30%	18,70%	15,90%	12,30%	28,60%
24,50%			18,70%	56,80%		

Tabela 5. Publiczne modlitwy

Pyt. Rosjanie modlą się publicznie w Twoim mieście						
1. Całkowity brak akceptacji	2	3	4. Trudno powiedzieć	5	6	7. Pełna akceptacja
14,60%	9,70%	9,60%	21,40%	13,10%	11,00%	20,60%
33,90%			21,40%	44,70%		

Pyt. Rosjanie modlą się publicznie na Twoim osiedlu						
1. Całkowity brak akceptacji	2	3	4. Trudno powiedzieć	5	6	7. Pełna akceptacja
15,60%	9,30%	21,60%	19,20%	10,40%	19,90%	4,18%
46,50%			19,20%	34,48%		

Tutaj widać zmianę. W przestrzeni miasta akceptacja dla publicznie modlących się Rosjan wynosi 44,7% przy 33,9% osób nie akceptujących takiej sytuacji. Spora procentowa zmiana następuje przy wskazaniu osiedla respondenta jako miejsca publicznych modłów Rosjan. Do 46,5% zwiększa się grupa wskazująca na brak akceptacji, 34,48% przebadanych osób nie miałyby ku temu zastrzeżeń. Widać zatem tendencję do zmniejszania się akceptacji dla modlących się publicznie Rosjan w bezpośrednim otoczeniu badanego. W momencie gdy Rosjanie wychodzą „poza” mury świątyni, ich obecność staje się mniej pożądana, wkraczają niejako w przestrzeń zarezerwowaną symbolicznie dla Polaków. Trzeba jednak przyznać, iż akceptacja dla modlenia się w przestrzeni miasta nadal jest stosunkowo wysoka, spada o 10% gdy dotyczy modlitwy na osiedlu respondenta.

Kolejnym zagadnieniem jest opinia Polaków na temat działania Rosjan w przestrzeni gospodarczej. Podobnie jak w poprzednich pytaniach, będziemy się koncentrować na zagadnieniach „bliskich” respondentom, na gospodarczej obecności Rosjan w ich najbliższym, lokalnym otoczeniu. Na Podlasiu działalność gospodarcza przybyszów ze wschodu wiele lat temu kojarzyła się przede wszystkim obecnością przybyszów ze wschodu na targowiskach miejskich, gdzie handlowano wszelkimi możliwymi (często nielegalnymi) towarami, łatając swoje domowe budżety, z czasem przeobrażając to w całkiem intratne przedsięwzięcie. W 2105 roku na samych przejściach granicznych z Białorusią zarejestrowano ponad 1 milion 200 tysięcy dokumentów Tax Free, i wywieziono towary za ok 920 mln pln (podobnie jak w 2014 roku). Trzeba również dodać, iż Polacy również licznie wyjeżdżali na wschód, wcześniej do Związku Radzieckiego, po jego rozpadzie do nowo powstałych państw bałtyckich, Białorusi, Ukrainy, gdzie prowadzono szeroko zakrojoną działalność gospodarczą w dużej i małej skali: budowano fabryki, handlowano wszystkim na czym można było zarobić. Do dziś na wielu targowiskach można usłyszeć rosyjską mowę i kupić różne towary od mieszkańców ze wschodu. W Białymstoku i okolicach spotyka się wielu pracowników ze wschodu pracujących w polskich firmach. Trzeba jednak przyznać, iż dziś w wielu rejonach

Polski (szczególnie przygranicznych) „turystyka zakupowa” jest mocno widoczna. Rosjanie, Ukraińcy i Białorusini kupują żywność, elektronikę, artykuły budowlane czy sprzęt gospodarstwa domowego, pozostawiając dziesiątki milionów złotych. Dla wielu branż w regionie klienci ze wschodu stanowią jedną z najważniejszych grup klientów. Nie jest to wcale dziwne, bo artykuły w Polsce w porównaniu np. z cenami na Białorusi są o 30% tańsze.

Mieszkańcy Podlasia są przyzwyczajeni do ekonomicznej obecności sąsiadów ze wschodu, z tym jednak wyjątkiem, iż zazwyczaj w roli klientów. Zadając poniższe pytania chcieliśmy sprawdzić jaka będzie opinia badanych studentów gdy Rosjanie będą traktowani nie jako kupujący ale jako aktywnie działający przedsiębiorcy, pracujący w bezpośrednim sąsiedztwie respondentów, którzy mogą być ich pracodawcami, współpracownikami, pracownikami, sprzedawcami. Mogą stanowić również konkurencję na rynku pracy.

Respondenci wskazali podobny poziom akceptacji dla Rosjan pracujących w osiedlowym sklepie niezależnie od płci pracownika – około 61%, „trudno powiedzieć” odpowiedziało ok 20%. Około 19% respondentów nie akceptuje sytuacji w której Rosjanie są pracownikami osiedlowego sklepu. Odpowiedzi te można również traktować jako zgodę na pracę obcokrajowca - Rosjanina w Polsce, pracującego tuż obok w osiedlowym sklepie. Co ciekawe, w regionie o bezrobociu rejestrowanym sięgającym w czasie przeprowadzania badań 12,5%, (GUS 2015) gdzie podobnie jak na całej ścianie wschodniej trudno jest znaleźć pracę.

Zdaniem 58,7 % badanych studentów uczelni białostockich prowadzenie przez Rosjanina firmy jest akceptowalne, z czego prawie jedna czwarta wszystkich badanych całkowicie taką sytuację akceptuje. Przeciwnego zdania jest ponad jedna piąta badanych, nie widzą możliwości prowadzenia firmy przez Rosjan. W kolejnych pytaniach uzyskano odpowiedź na pytanie ile akceptowalna jest przykładowa działalność gospodarcza powiązana z tradycją, kulturą rosyjską, prowadzona w bezpośredniej okolicy respondenta. Oba pytania: dotyczące prowadzenia przez Rosjanina restauracji i kolejne wskazujące na rosyjską specyfikę punktu gastronomicznego mają zbliżone odpowiedzi. Gene-

Tabela 6. Praca w sklepie osiedlowym

Pyt. W Twoim osiedlowym sklepie pracuje Rosjanka						
1. Całkowity brak akceptacji	2	3	4. Trudno powiedzieć	5	6	7. Pełna akceptacja
6,20%	4,70%	7,50%	19,90%	21,50%	13,00%	27,00%
18,60%			19,9%	61,50%		

Pyt. W Twoim osiedlowym sklepie pracuje Rosjanin						
1. Całkowity brak akceptacji	2	3	4. Trudno powiedzieć	5	6	7. Pełna akceptacja
6,50%	4,80%	7,90%	20,00%	20,70%	13,10%	26,10%
19,20%			20,00%	60,80%		

Tabela 7. Działalność gospodarcza

Pyt. Rosjanin prowadzi działalność gospodarczą w twojej okolicy						
1. Całkowity brak akceptacji	2	3	4. Trudno powiedzieć	5	6	7. Pełna akceptacja
6,80%	5,70%	8,80%	20,00%	19,70%	14,20%	24,80%
21,30%			20,00%	58,70%		

Pyt. Rosjanka/nin prowadzą bar z rosyjskimi potrawami w Twojej okolicy						
1. Całkowity brak akceptacji	2	3	4. Trudno powiedzieć	5	6	7. Pełna akceptacja
5,00%	4,90%	7,30%	18,40%	19,60%	14,30%	30,50%
17,20%			18,40%	64,40%		

Pyt. Rosjanka/nin prowadzi restaurację w Twojej okolicy						
1. Całkowity brak akceptacji	2	3	4. Trudno powiedzieć	5	6	7. Pełna akceptacja
5,30%	4,60%	6,80%	19,40%	21,00%	14,30%	28,50%
16,70%			19,40%	63,80%		

Tabela 8.

Pyt. Rosjanka/nin wygrywa przetarg na roboty publiczne w Twoim mieście						
1. Całkowity brak akceptacji	2	3	4. Trudno powiedzieć	5	6	7. Pełna akceptacja
11,10%	8,00%	9,80%	20,00%	17,10%	10,90%	23,10%
28,90%			20,00%	51,10%		

Pyt. Rosjanin prowadzi dużą firmę i ogłasza nabór na stanowiska pracy w Twojej okolicy						
1. Całkowity brak akceptacji	2	3	4. Trudno powiedzieć	5	6	7. Pełna akceptacja
0,80%	6,10%	8,20%	20,20%	18,80%	12,90%	26,90%
21,20%			20,20%	58,60%		

ralnie, w porównaniu z kwestią prowadzenia nieokreślonej działalności gospodarczej, zajmowanie się gastronomią lub rosyjską kuchnią narodową wypada w odpowiedziach respondentów korzystniej. Około 64% badanych akceptuje prowadzenie restauracji lub baru z rosyjską kuchnią. Około 17% respondentów jest przeciwnego zdania. Warto też wskazać, iż 30,5 % studentów w pełni akceptuje obecność i prowadzenie baru z rosyjskimi potrawami w swojej okolicy.

Powyższe wyniki wskazują, iż mamy przyzwolenie wśród badanych na prowadzenie prac dotowanych przez państwo. W pierwszym pytaniu badani studenci w 51,1% akceptują sytuację wygrania przez Rosjanek/nina przetargu na roboty publiczne. Prawie 29 % badanych nie akceptuje takiej sytuacji. Co ciekawe dotyczy to regionu o bezrobociu sięgającym w okresie przeprowadzania badań 12,5 % (bezrobocie w Białymstoku szacowane - 11,5%). Z większym poparciem (58,6 %) spotyka się możliwość podjęcia pracy w firmie prowadzonej przez Rosjanina, jedynie 21,2 % badanych jest przeciwnego zdania. W porównaniu z wcześniejszymi tabelami mniej chętnie widzimy Rosjanina wygrywają-

cego przetarg na roboty publiczne (w jakimś sensie zabierającego pracę Polakowi) niż Rosjaninowi prowadzącemu działalność gospodarczą jako taką. Różnica w poziomie akceptacji wynosi ok 7%.

Badani respondenci spośród wybranych zakresów sąsiedztwa w największym stopniu akceptują fizyczną obecność obok siebie Rosjan. Około 2/3 badanych akceptuje ich współzamieszkiwanie w przestrzeni kraju, miasta i okolicy. Ponad połowa badanych akceptuje Rosjan jako swoich sąsiadów za ścianą. W niewiele mniejszym stopniu (również około 3/4 ogółu respondentów) pozytywnie odnosi się do ich obecności w przestrzeni gospodarczej, włączwszy przypadek gdzie Rosjanie rywalizują w przetargach na roboty publiczne. Widzimy ich jako obywateli, uczestników życia religijnego.

Wyniki te pokazują, iż studenci białostockich uczelni zamieszkujący obszar pogranicza wykazują w badanych obszarach sąsiedztwa duży stopień akceptacji dla Rosjan w swoim bezpośrednim otoczeniu, pomimo negatywnie ocenianej przez większość społeczeństwa polityki Rosji, poczucia gospodarczego i militarnego zagrożenia.

Literatura:

1. *Bezrobocie rejestrowane. I-IV kwartał 2015 r.* (2015), GUS. <http://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/rynek-pracy/bezrobocie-rejestrowane/bezrobocie-rejestrowane-i-iv-kwartał-2015-r,3,22.html> (data dostępu: 12.12.2015).
2. *Jak Polacy postrzegają sąsiadów? Komunikat z badań*, CBOS, wrzesień 2015. http://www.cbos.pl/SPI-SKOM.POL/2015/K_124_15.PDF (data dostępu: 12.12.2015).
3. Kucharczyk J., Łada A., Wenerski Ł. (2015), *Razem czy osobno. Polacy Niemcy i Rosjanie o kryzysie Rosyjsko-Ukraińskim*. <http://isp.org.pl/uploads/pdf/1988281977.pdf> (dostęp: 12 grudnia 2015).
4. Nikitorowicz A. (2014), *Ukraińcy Podlasia. Dylematy tożsamościowe*. Nomos, Kraków.
5. Polska – Rosja. Diagnoza społeczna 2015. www.cprdip.pl/assets/media/Wydawnictwa/Raporty/POLSKA_ROSJA_Diagnoza_spoleczna_2015.pdf (data dostępu: 12.12.2015).
6. Prokop J. (2007), *Polacy o Rosjanach. Dwa rodzaje pamięci*, W: *Polacy-Rosjanie: Wzajemne relacje*. Nadbałtyckie Centrum Kultury, Gdańsk, s. 88-94.
7. Sadowski A. (1995), *Pogranicze polsko-białoruskie. Tożsamość mieszkańców*. Trans Humana, Białystok.
8. *Stosunek Polaków do innych narodów. Komunikat z badań*. CBOS nr 14/2015. http://www.cbos.pl/SPI-SKOM.POL/2015/K_014_15.PDF (data dostępu: 12.12.2015).
9. Sztop-Rutkowska K. (2008), *Próba dialogu. Polacy i Żydzi w międzywojennym Białymstoku*. Zakład Wydawniczy „Nomos”, Kraków.
10. Włodarska A. (2014), *Rosyjska mniejszość narodowa w Estonii jako czynnik dezintegracji społecznej*, W: A. Sakson (red.), *Mniejszości narodowe i etniczne w Polsce i Europie. Aspekty polityczne i społeczne*. Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń, s. 236-253.